

Pozdní doba a tzv. nihilismus [ETF UK]

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[Pozdní doba a tzv. nihilismus \[ETF UK\]](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[Pozdní doba a tzv. nihilismus \[ETF UK\]](#)

◆ přednáška, česky, vznik: 7. 3. 1997

◆ lecture, Czech, origin: 7. 3. 1997

Pozdní doba a tzv. nihilismus [ETF UK] [1997]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (s1_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Nihilismus 7. 3. 97. Ze *Zarathustry*.

Hejdánek: Já se především musím omluvit, že jsem vyvedl zas malér, že jsem si nevzal *Wille zur Macht* místo *Zarathustry*. Prostě jsem bezmyšlenkovitě vzal jinou knížku, když jsem měl. Takže budu muset trochu improvizovat, poněvadž to si nenechám, nebudu lovit z paměti, protože tam jde skutečně o každé slovo.

Takže udělám jinou věc, že tady z několika míst, když už mám tady toho *Zarathustru*, se pokusím ukázat, jak je třeba číst Nietzscheho. A to nám bude i k něčemu pro tu otázku nihilismu. Samozřejmě bude se to také týkat nihilismu. Ale víte, že nedávno, asi jste to měli v ruce někteří, že vyšel *Antikrist*, že to dlouho nebylo tady k dispozici, a že provází zejména tuto knížku taková pověst neblahá, že to je útok proti křesťanství a proti Kristu. *Antikrist*, že se staví Nietzsche do pozice toho Antikrista, odmítá a tak dále. To bohužel je těžko možno vymýtit, tento chybný předpoklad. Většina předpokladů je chybných, i když některé předpoklady jsou nezbytné, my se zcela bez předpokladů neobejdeme, a tohle je vysloveně vadný předpoklad.

Je těžko to vymýtit, ale my se musíme naučit Nietzscheho číst. A to proč: nám nejde o to, jestli Nietzsche byl hodný nebo nehodný. Nám nejde o to, jestli říkal pravdu nebo neříkal pravdu, jestli se strefoval nebo nestrefoval. Nám jde o to, že Nietzsche měl obrovský vliv na 20. století a nejenom že měl vliv, ale on dokonce to 19. a 20. století ukazuje v zrcadle jakoby. On nám ukazuje nás samotné. A že to většina lidí nechce vidět, to je jejich chyba, a ne Nietzscheho. Podle toho starého: máš-li křivou hubu, nezlob se na zrcadlo.

Takže my musíme toho Nietzscheho jako jiné velké myslitele číst s jistým odstupem, s jistou kritickou reflexí, s kritickou analýzou, ale musíme si nechat dojít to, co říká. Ten největší nesmysl je si udělat obraz o něčem, že to je blbost, a prostě se toho nějak vzdát, shodit to ze stolu, nezabývat se tím. Samozřejmě všim se zabývat nemůžeme, ale o Nietzscheovi už toho víme dost, abychom věděli, že ho shazovat ze stolu nemůžeme. A to bez ohledu na to, jestli jsme křesťané nebo nejsme křesťané, jsme prostě lidé konce 20. století a ten Nietzsche nám ukazuje nás samé.

Po této stránce je potřeba vždycky to číst s ohledem na to, co to nám může říct. A vy si musíte uvědomit, že takové lidi, já jsem snad to už tady říkal, já nepovažuji Nietzscheho za filosofa. On patří do dějin myšlení a nikoliv do dějin *filosofie*. Do dějin *filosofie* se dostává až teprve, když z něho filosofové začali dělat *filosofii*, různé *filosofie*. Poněvadž v Nietzscheovi není jedna *filosofie*, tam je mnoho *filosofií*, tam je mnoho *filosofemat*. To je nesmírně inspirující myslitel, ale říká také naprosté nehoráznosti. On to je jakýsi neo-mythos.

Už jsme si říkali, že je dobré užít nějakého nového termínu, a já jsem poukazoval na Landsberga, který mluví o *mytologismech*. To se ani moc dobře na Nietzscheho nehodí, on se nepokouší to příliš logizovat. On se tam dopouští neuvěřitelných logických skoků, logických vad, omylů, konstrukcí, které jsou proti logice. Čili říct, že toto je nějaký ten neo-mythos, je daleko přiměřenější, protože on se nepokouší o tu logickou výstavbu.

On hledá, vyzbrojen filosoficky, ale to byly vyzbrojeny i orientální mýty, například *gnóze* byla také vyzbrojena do jisté míry *filosofií*. Čili on se pokouší nějakým způsobem říci věci, které se nedají říct tradičně. On to říká v polemice proti dosavadní *filosofii*, ale zejména v polemice proti křesťanství, křesťanstvu, o kterém je přesvědčen, že vlastně neupřímným způsobem předstírá svou křesťanskost, aniž by ji vzalo vážně.

Na Nietzscheho se musíme podívat tak trochu zrakem, který se naučil něčemu u Kierkegaarda.

Kierkegaard se vysloveně hlásí ke křesťanství, i když nikdy, a to zdůrazňuji, nikdy sám sebe neprezentuje jako křesťana. On říká: já nikde nechci říkat a nikde neříkám, že já jsem ten křesťan. Já jenom ukazuji, jak by pravý křesťan měl vypadat. Tohleto je jedna stránka té věci, ale je možno se podívat na druhou,

naopak, je možno říct: já ukazuji, jak ti křesťané vypadají, ale já právě proto se k nim nechci počítat a odvolávám se k tomu, co původně bylo základem křesťanství.

Svým způsobem Nietzsche je jakýsi přehnaný, extravagantní reformátor křesťanství. Je trochu bláznivý, někde zapomíná, co vlastně chce, velmi často se nechá posednout myšlenkou, aniž by prověřil, jestli to souvisí s tím, co vlastně chce. Čili tyhle všechny vady tam najdeme, a zároveň to je nesmírně hluboký myslitel, který jakoby žil v nějakém jiném světě než my a tam by pršely nápady z nebe jako déšť. Zatímco na nás tu a tam padne kapka, tak on je pod lijákem nápadů. A on neví, on nemá dost času to prověřit, ty kapky, on prostě jakmile na něj nějaká větší kapka nebo několik kapek pohromadě, už to zapisuje, už z toho něco dělá.

Ten materiál je něco jako obrovský poklad, který je utopen v bahně. A každý, kdo to chce smést ze stolu, tak jako člověk, který prostě jenom proto, že to ryzí zlato je utopeno v bahně, on by se umazal, kdyby to chtěl očišťovat, tak tam to zlato radši nechá. Čili já bych vás chtěl přesvědčit o tom, že stojí za to toho Nietzscheho číst. Velmi kriticky samozřejmě. Nebezpečí toho čtení je, že on vás dovede jakoby vcucnout do toho svého způsobu myšlení, na to musíte dávat pozor. Musíte se naučit udržovat od něho odstup, nenechat se jím strhnout, ale přesto se otevřít vůči jeho nápadům, které nejsou jeho. Pochopte, že on je něco jako delfská věštkyně on je omámen, oblouzen těmi nápady, co na něj jdou. Nebo možná je oblouzen ještě něčím jiným, ne těmi nápady, ale třeba nějakými předsudky, je prostě zatížen. To je člověk duševně zatížený, a to nejen ve smyslu psychiatrickém, ale zejména ve smyslu kulturním, ve smyslu etickém a já nevím jak ještě jinak, a samozřejmě filosofickém. Je to člověk zatížen. A my mu to musíme odpustit, protože navzdory tomu není jenom zatížený. On navzdory té své zatíženosti nám předává, v tom bahně nám předává čirý zlatý kov. Tohleto je potřeba – to není metoda vhodná pro každého myslitele. Ale já bych ho chtěl trochu rehabilitovat ve vašich očích, protože je to myslitel strašně významný pro celé 20. století. Jsou taková tři velmi významní filosofové, kteří nejsou filosofové. Dokonce se vysloveně rozhodli nebýt filosofové, nechali filosofii za zády, jeden dokonce ve velmi mladém věku, a dělali potom divné věci a takové nezřízenosti, ale mají větší vliv než ti praví filosofové, dokonce než ti velcí filosofové. A někteří také ten vliv trochu přizvětšují nebo upevňují tím, že na velké myslitele navazují. Tak myslím tím především *Kierkegaarda*, přibližně ve stejné době *Marxe* a o něco mladšího *Nietzscheho*. Tihle tři myslitelé ovlivnili ohromným způsobem 20. století, to jest století, které teď končí, a my nerozumíme, nemůžeme rozumět sami sobě, když nerozumíme těmto myslitelům. Je potřeba se k nim vracet. A zároveň vědět, že tito myslitelé různým způsobem představovali takové obrovské nebezpečí. Navazovala na ně různá hnutí, která jsou na pováženou, a my se nesmíme nechat zmást tím, že třeba na *Nietzscheho* navazovala taková absurdní skutečnost, jako je to hnutí nacistické, speciálně, i když do jisté míry také fašistické. Ovšem fašistické hnutí třeba v Itálii navazovalo na *Hegla* zas. Což v tom je zas ten druhý, to je ten *Marx*. A na *Marxe* a na *Hegla*, i když zmršeného, navazoval komunismus, *marxismus*. A na *Kierkegaarda* navazovala celá řada podivných křesťanských proudů, které toho *Kierkegaarda* dost neznaly, ale chovají se dost podobně jako on. Takže oni také by měli lépe znát. Jako *marxisté* by měli znát lépe *Marxe*. A jako nacisté by byli bývali měli znát lépe *Nietzscheho*, na kterého se odvolávali, a neprávem. Tím se nesmíme nechat zmást, co se stalo. Že to už jednou tady bylo, toto známe – a nezabývat se tím. Naopak, my se tím musíme zabývat. To hýbalo 20. stoletím a hýbalo velmi divně. My si musíme dát pozor, aby k tomu nedošlo znovu, a k tomu určitě znovu dojde, když necháme to zlato v tom bahně. My z toho bahna to zlato musíme vyzvednout, očistit a přivlastnit si ho. A nenechat to tam, protože jinak přijdou všelijací loupežníci, kteří to vezmou i s tím bahnem, a pak naopak to bahno jim skoro bude vzácnější než to zlato, poněvadž v tom duchovním ohledu tam krádež vlastně není krádež. Co by kultury byly bez krádeží? My všichni krademe svým předkům. To je takový poměrně moderní výmysl, že si lidé nechávají své věci patentovat, ale každý z nás se narodí a nemá nic a nezbyvá mu než si přivlastňovat, ještě dřív než ví, že to je krádež, tak si přivlastňuje to, co může, co mu kdo poskytne, co mu dá. Malé děti musíme odnaučit krásť. Ony nevědí, že to je krádež. Ony chtějí všechno mít. Všecky bábovičky na písku chtějí mít jako svoje. A my se musíme naučit, aby rozpoznávaly. Ale ovšem i ty starší,

my se musíme naučit, že všechno, co myslíme, co nám přijde na mysl, máme odněkud, že to není z nás, že to není naše. Buď jsme se to od někoho naučili, někdo nás inspiroval, nebo dokonce tu a tam na nás padne ta kapka, nevíme odkud, *Rádl* tomu říká „z ničeho nic“. A většina lidí si na tu kapku – prostě si utře tu kapku a kašle na ni. A my musíme ty kapky považovat za cosi vzácného. A tím, že se jí zmocníme, vlastně krademe, jenomže krademe jenom, když to nevracíme. Když tu kapku neutřeme a nekašleme nebo nezneužijeme, nýbrž použijeme toho, abychom něco užitečného udělali pro druhé lidi, tak to není krádež, to pak vracíme dluh. Takhle to formuloval *Patočka*, všichni máme dluh z dětství, všechno, co jsme, všechno, čím jsme se stali, všechno, co víme, co umíme a tak dále, to všechno je půjčka té společnosti, těch nejbližších. A my tu půjčku musíme vrátet, i když ji nemůžeme vrátet těm, kdo nám půjčili, musíme ji zas vrátet tím, že půjčujeme dalším.

Pak v tomto smyslu tedy také ten *Nietzsche* představuje to zlato v tom bahně. My to zlato musíme umět rozeznat od toho bahna a nepotřásat se nad bahnem, nýbrž prostě o tom bahně nebudeme mluvit, toho je tam hodně, ale budeme z toho tahat ty zlaté kousky. No a teď bych chtěl tady na některých textech to ukázat. Tak především to, že *Nietzsche* není *nihilista*, že to není filosof, který propaguje *nihilismus*. To tak můžeme například ukázat na tomto místě, kde mluví o naději. Ještě by bylo dobré, ale já to nebudu příliš rozvádět, ale bylo by dobré si uvědomit, že postava *Zarathustry* – nebo *Zarathustra*, teda chcete-li – je něco, co bude každého křesťana dráždit, poněvadž tam *Zarathustra* vlastně je postaven na místo *Krista*. To je ten spasitel. A ukazuje se, že je úplně jiný. To je ten cíl *Nietzscheův*, vyvolat dojem, že to je někdo úplně jiný než *Kristus*, že to je daleko lepší spasitel, rozumnější, nepodléhá všelijakým předsudkům a není omezen a tak dále a tak dále. A když ale tomu dobře porozumíte, tak to je vlastně jenom jakési převyprávění *evangelia*.

Jiný hlas: A i v tom převyprávění tam najdeme ty zlaté kousky.

Tak tady je ta kapitola, která se jmenuje *Uvítání*, a já jenom něco málo z ní přečtu a vždycky k tomu udělám komentář.

Teprve pozdě odpoledne vracel se *Zarathustra* po... já budu říkat *Zarathustra*, to je takové, já jsem se to kdysi naučil, že tak se to snad mělo vyslovovat kdysi. Takže se vracel po dlouhém marném hledání a tčkání opět ke své sluji.

A když stál sotva dvacet kroků před ní, stalo se, čeho teď nijak neočekával: v té sluji byl sám, tam neměl nikdo být, doprovázelo ho jenom jedno zvíře, ale to je všechno. Znovu zaslechl velký onen výkřik úzkosti. Vracel se po dlouhém marném hledání, vracel se zase domů, on měl domov ve sluji. Nešel tak daleko, aby neměl kam hlavu složit, měl tu sluj. A znovu zaslechl onen velký výkřik úzkosti. A kupodivu tentokrát zazníval z jeho vlastní sluje. Byl to však táhlý, mnohonásobný, nezvyklý výkřik a *Zarathustra* zřetelně rozeznává, že se skládá z mnoha jednotlivých hlasů, třebaže na dálku zněl jako výkřik jediných úst. Takže tady máte předvedeno, to je samozřejmě všechno takové zpracování narativní, vrací se to k té narativitě, k prostředku mýtu, že všechno tomu musíme rozumět trochu jinak než nějakému vědeckému pojednání, to není monografie. Ale první téma tam je, že *Zarathustra* po čemsi marném se vrací jakoby k východisku a zaslechne veliký táhlý výkřik úzkosti. Rozpoznává, že to jsou jednotlivé, mnohé výkřiky, ale dohromady to je jako jedna velká úzkost.

Přeskočím něco, co tam pohromadě seděli všichni, mimo něž byl celý den krácel: král po pravici, král po levici, starý kouzelník, papež, dobrovolný žebrák, stín, člověk svědomitého ducha, smutný věstec a osel. Nejohavnější člověk si však nasadil korunu a ovinul dva nachových pasů a tak dále, co tam všechno ještě je, to by se také mělo vykládat všechno, jako se mýtus vykládá, tak také vykládat tohleto.

Na to vše se *Zarathustra* díval s velkým údivem. Potom však s vlídnou zvědavostí zkoumal jednotlivě každého ze svých hostů. To je strašně důležitá věc. Tu a tam na to zapomíná *Nietzsche*, ale na důležitých místech na to nikdy nezapomene. *Zarathustra* nikdy nepřistupuje k lidstvu, k lidem takovým tím všeobecným způsobem, ale vždycky ke konkrétnímu člověku. Každý osobně je jakoby před ním, to je důležité si toho všimnout.

S vlídnou zvědavostí zkoumal jednotlivě každého ze svých hostů, četl v jejich duších a divil se znovu. Tam

je zvědavost a údiv. Zvědavě se každého nějak dotkl, přistoupil k němu a divil se.

Zatím se shromáždění pozdvihli ze svých sedadel – dosti kuriózní sedadla, asi špatně přeloženo, asi jako v divadle nebo někde v biografu – a uctivě čekali, až *Zarathustra* promluví. A *Zarathustra* praví: „Vy, kdož si zoufáte!“

On oslovuje ty, jejichž výkřik úzkosti zaslechl nejdřív. Vy, kdož si zoufáte! Vy podivní! *Zarathustra* nepřichází s ničím, co by úzkost zvyšovalo nebo prohlubovalo, jitrilo, ale on ji oslovuje. Vy, kdož... a zase: Vy, kdož si zoufáte. Slyšíte v tom zase ten názvuk: Vy, kdož jste obtíženi a přicházíte ke mně. Slyšíte tam tyhle analogie, to tam pořád je.

Vy podivní! To není naschvál tak děláno, to není taková ta láska a zaplakal Ježíš, když přišel a Lazar byl mrtev. Vy podivní. On tam přichází a dívá se na ně jako na nějaké brouky, divné brouky. Vy podivní! Váš výkřik úzkosti jsem tedy slyšel. A teď také vím, kde hledati toho, jež jsem dnes nadarmo hledal.

Teď se dozvíme – ono bychom to samozřejmě věděli už z té doby, ale teď nám to je znovu tady řečeno – tedy odkud se vracel *Zarathustra* po marném dlouhém hledání a tékání? On hledal vyššího člověka. To je tady přeloženo nikoli nadčlověka, ale vyššího člověka, aby to tolik ne... Hledal jsem a říká: Tak teď vím, proč já jsem těkal, proč jsem to hledal po celém světě, teď vím, proč jsem nadarmo hledal a teď vím, kde hledat. V mé vlastní sluji sedí ten vyšší člověk.

Rozumějte, to je naprosto evidentní napodobenina a řekli bychom persifláž *evangelia*, že tady *Zarathustra* chodí po světě a pak najde ty, co řvou úzkostí. V těch vidí vyššího člověka. V těch, co řvou úzkostí, ne co mají už uspokojení své na tomto světě. Ne ty, co mají svá auta, své chaty a co mají mnoho oděvů a vyměňují si kravatu každý den a tak dále. Ne ty hledal. Marně mezi nimi hledal vyššího člověka. Najde v té sluji, ve vlastní sluji tam najde ty, kteří řvou úzkostí. A když je to v jeho sluji, není to tak trochu právě jeho úzkost? Ale to nechme stranou, to tam zatím nemáme.

V mé vlastní sluji sedí ten vyšší člověk. Ale co se dívím? Což jsem ho sám k sobě nepřilákal obětováním medu a listivým lákáním svého štěstí? Čili to bychom se museli vracet do minulosti, že vlastně oni tam přiletěli jako můry ke světlu nebo mouchy na med. Čili on tím, co řekl, na sebe upoutal pozornost a přilákal právě ty, kteří cítí tu úzkost. Kdežto ti, co tu úzkost necítí, co neřvou úzkostí, ti na něho kašlou. Ti ho nepotřebují. Zase, nepotřebují. Myslí si, že ho nepotřebují. Lékař nepřichází k těm, kteří nevědí o své nemoci.

Hejdánek: Jenže ti, kteří řvou úzkostí, protože vědí o své nemoci. Je to zas pozměněné téma. My si vždycky vykládáme tak příliš jednoduše i evangelium. Nepřišel jsem ke zdravým, přišel jsem k nemocným. Nepřišel jsem k bohatým, přišel jsem k chudým. Ale kdo to posoudí, kdo je bohatý a kdo je chudý? Nejsou právě ti nejbohatší, nejsou nejchudší? A nejsou nejbohatší ti, co řvou úzkostí?

Ale zdá se mi, že jste si navzájem špatnou společností. Ve spolek si srdce asi obtěžkáváte mrzutostmi, jak tu tak sedíte pohromadě. Vy lidé, volající výkřikem úzkosti. Je třeba, aby teprve přišel kdosi. Kdosi, kdo vás opět rozesměje. Dobrý nějaký radostný šašek a tanečník a vítr a větroplach. Někáký starý blázen, nemyslíte? Cítíte, jak se lektá vážnosti a hned to obrací, aby to zamluvil. Ve chvíli, kdy jsme ucítili, jak je srdcem jat tou úzkostí, jak to chce hned zamluvit. Šašek, pojd'te, veselost.

O něco dál pak najdete, nebo někde dřív to ještě tam je: každá pravda musí být považována za falešnou, jestliže se při ní nezasmějeme. Tady, já nevím, jestli to hned teď najdu, tam je blbej ten překlad, to jsem už asi už říkal, já nevím, zrovna jsem s tím pracoval nedávno, tak tam je, že každá pravda musí být spojena s výsměchem. Už jsem to tady říkal. A tohle, ten smích, to je prostě zase, je to přehnaně připomenuto, že křesťan je špatný křesťan, když není radostný.

A ta radost, ta radostnost, to není nějaká niterná radostnost jenom, ale to znamená, že člověk má smysl pro humor. To taky k tomu patří. Ne, že bychom to na to jenom redukovali. Smysl pro humor. Jestli je někdo příliš vážný, je to špatný křesťan. Křesťan dovede bejt velice vážnej, ale dovede také se smát. Smích je důležitá věc. Humor je důležitá věc. Připomínám amerického teologa Reinholda Niebuha, který měl jedno kázání, takové, já nevím, jestli to bylo v kostele nebo jestli to bylo na nějaké konferenci, nebo co to bylo, takové kázáníčko. Vyšlo to potom v knížce, kterou vydal po válce *Rozpoznávání znamení času*,

Discerning the Signs of the Times. A tam má jedno to kázání na humor. A říká, že tématem je humor. Říká, že humor je předstupněm víry.

Samozřejmě víra jde dál, ale něco z víry už je v humoru. Humor znamená, že člověk nebere s poslední vážností ani to nejhorší, co se mu děje. A že má od sebe a od své situace, třeba velmi těžké, že má jistý odstup. Že je schopen i v nejhorší chvíli nějak se sám sobě zasmát. A ukazuje tam, jak vlastně vůbec zapomínáme na to, že i ve Starém zákoně i v Novém zákoně, ale zejména ve Starém zákoně, jak Hospodin je líčen jako někdo, kdo se směje, také vysmívá, posmívá, ale také vskutku směje. Že to není jenom homérská záležitost, že bohové se chechtali, že se smáli, ale že Hospodin se směje. Že se na to zapomíná. A je málo studií o tom, co to je humor ve Starém zákoně.

Tady zase navazuje ten Nietzsche na něco, co má tradici. Dobrou tradici. Co patří do našeho domu. A on staví tady ten smích, staví do protivy k té úzkosti, která zaplavuje ty lidi, takže řvou úzkostí. A on jim slibuje smích. Zase, je to přece pro každého připomínka toho, že Ježíš říká: „Neboj se, toliko věř.“ Ale tohle opakovat už zní omše. Už to všichni znají, už to neberou vážně. Tak on místo toho řvou úzkostí a on jim slibuje smích. Je to rozpoznání něčeho, co patří do téže kategorie, do téže souvislosti.

A důležité je: Je třeba, aby teprve přišel kdosi, kdo vás naučí smát. Vy se mu to nenaučíte. Nestačí říkat: „Hleďte, co, jakápak úzkost, pojdte, dejte si dva tajtrlíky a budeme se smát.“ Ne, někdo musí přijít. Někdo musí přijít. A oni to tak trochu vědí. Oni tuší, že musí někdo přijít, a proto se tam nacpali do té jeskyně a čekají na něho. A čekají na něho plni úzkosti. Ale nejenom úzkosti. Proč tam čekají? Proč necourají po celém světě, proč neječej v úzkostech v nějakém rákosí a v nějakých křovinách, proč se stáhli do té jeskyně? Protože čekají, že někdo přijde. Ta úzkost z nich dělá právě ty bohaté. Tamti, co nemají úzkost, jsou synové zatracení. Perspektivu mají ti, co žijí a lační po spravedlnosti, ale také po chlebu, a ne ti, co mají. Ne ti *beati possidentes*. Ti jsou prostě té *massa perditionis*. Jsou synové zatracení. Tady kdosi musí přijít, kdosi, kdo vás opět rozesměje. Nemyslíte? Promiňte mi jen vy, kdož si zoufáte, že před vámi mluvím tak malými slovy. Nedůstojnými věru takových hostí. Avšak neuhodnete, co mi mé srdce rozdvádělo. Vy sami a pohled na vás rozdváděl. Promiňte. Neboť každý, kdo se dívá na zoufajícího se člověka, stává se odvážným a dovedivým. Každý si připadá silným dost, aby těšil zoufalého. To tady mluvíme mezi sebou. Ti *beati possidentes* jsou někde v čudu, ty už jsme odepsali. Teď jste vy, řvoucí úzkostí, a já, který jsem ten, na koho čekáte, anebo ne. Já vás naučím smát. Ale je to to, co vy potřebujete. Je to všechno, co potřebujete. Jenom se smát a mě to posiluje. Mě to posiluje. Každý, kdo se dívá na zoufajícího se člověka, stává se odvážným. Tady máte měřítko svého křesťanství. Děje se vám to? Jakmile potkáte zoufalého člověka, že najednou se cítíte silnější? Stává se vám to? Ne-li, tak pozor na to. V této věci neplatí zoufat se zoufajícími.

Každý si připadá silným dost, aby těšil zoufalého. Je tohle pravda v našem světě? Ne, to je pravda jenom v té *Zarathustrově sluji*. To je jenom pravda na té hoře, kde podle toho podání, samozřejmě konstruovaného, žije Ježíš... pardon, *Zarathustra*, náš Ježíš. Jenom tam je pravda, že stačí vidět zoufalého a okamžitě se cítíme silnější.

Důležité je: Ježíš tady není proto, a jeho kázání, a *Zarathustra* tu není proto, a jeho povídání tady není proto, aby dodával sílu těm druhým, nýbrž aby každý z nás, kdo si zoufá, a tím má jedno veliké bohatství, které je nesrovnatelně větší se všemi bohatstvími tohoto světa... Protože každý z nás, kdo si zoufá, když uvidí někoho, kdo si zoufá vedle sebe a zoufá si víc, tak ho to posílí a přestává zoufat. Protože jsme si ukázali, že nikdo nezoufá úplně. Ti lidé se natáhli, ti zoufalí a úzkostí řvoucí lidé se stáhli do jeskyně, poněvadž čekají, že někdo přijde. Oni nejsou tak docela zoufalí. Oni jsou strašně zoufalí, poněvadž vědí o svém zoufalém stavu, o své zoufalé situaci, ale oni čekají vyřešení, jinak by tam nebyli.

A teď jim ukáže *Zarathustra*, že jejich zoufalost je toho typu, že když na ni zapomenou a vidí zoufalost těch druhých, tak že najednou nabývají síly. Každý si najednou připadá silným dost, aby těšil zoufalého. Oni jsou všichni zoufalí, tak se budou těšit navzájem. To by z toho vyplývalo. „Vždyť vy mně samému jste dali tu sílu,“ říká *Zarathustra*. „Dobrý dar, vznešení moji hosté.“ Pročež *Zarathustra* tady není spasitel. To je ten, kdo lépe vidí, jak se věci mají. On sám dostává tu sílu z toho, že se tam shromáždili lidé řvoucí

úzkostí, kteří čekají, že někdo přijde.

Dovedete si představit tu situaci, kdybyste místo *Zarathustry* tam přišli vy? Nebáli byste se vlézt do té jeskyně, do té sluje? Nezdálo by se vám, že ve vaší strašné situaci, kdy tak tak své řvání, řvání své úzkosti zadržujete, že kdybyste tam vstoupili, tak budete řvát s nimi? A neposílí vás to, naopak, vy se bojíte tam vstoupit, protože byste i ten poslední zbyteček nezoufalosti ztratili.

„Mně samotnému jste dali tu sílu. Dobrý dar, vznešení moji hosté. Pochtivý pohostinský dar. Nezlomte se tedy teď, že vám nabízím též svých vlastních darů. Toto zde, v té sluji, je moje říše a moje panství. Moje panství není z toho světa těch bohatých. Moje panství je tady v té sluji.“ Zase slyšíte tu analogii. „Co však mého jest na tento večer a na tuto noc, nemůže slíbit delší budoucnost. Na tento večer a na tuto noc budiž vaše. Má zvířata vám budou sloužit, má sluj vám budiž místem odpočinku.“ Tak když nemám víc než tuto sluj, kde bych odpočinul, odpočiňte tam vy. Možná, že *Zarathustra* neměl už kam si lehnout. A proto ani on neměl kam by hlavu složil. Ale ne že by záviděl zvířatům, nýbrž že tam nechal odpočívat ty řvoucí úzkostí.

„U mne doma nechť si nikdo nezoufá. Ve svém honebním okrese ochráním každého od jeho divokých zvířat. Poněvadž každý má svá divoká zvířata, jenom *Zarathustra* má zvířata polidštěná, ochočená.“ I když taky ne docela. „Toť prvé, co vám nabízím, bezpečí. A za druhé, to už teď... svůj malík. Nepodávám laskavou ruku, svůj malík.“ Zase tam cítíte tu provokaci. „Máte-li ten, nuž dobrá, vezměte i celou ruku. A mé srdce k tomu. Vítám vás, vítám, moji hosté.“ Tak pravil *Zarathustra* a smál se láskou i zlobou. Potom po uvítání uklonili se hosté znovu a uctivě mlčeli. Král po pravici mu však odpověděl jménem... teď tam cosi povídal, to přeskočím, přečtěte si to sami. A teď ten král mimo jiné povídal, proč nepřichází to... že všichni říkali: „Je *Zarathustra* ještě živ? Život již nemá ceny. Všechno je jedno.“ Tady teď máte ten nihilismus, tím jsme dospěli k tomu. „Život již nemá ceny. Všechno je jedno.“ To říká ten jeden král, který tam řval tou úzkostí spolu s ostatními. Úzkostí může řvát i král. Nesmíme se mýlit, že každý král nutně patří do těch *beati possidentes*, do těch, co se nestarají, co nejsou v úzkosti. Král může být možná tou úzkostí zasažen daleko víc než ostatní. Platí to o králi, platí to o prezidentovi, o premiérovi a tak dále. „A komukoliv, kdy do ucha skanul tvůj zpěv,“ říká ten král, „a med, který je nalákal do té sluje. Všichni ti ukrytí, všichni samotářští, samojediní a dvojediní promluvili najednou k svému srdci.“ Je *Zarathustra* ještě živ. Život již nemá ceny. Všechno je jedno. Všechno je marnost, ledaže budeme žít se *Zarathustrou*. Dosadte si tam Ježíše za to. To je zase, je tam vylíčeno cos, všechno je vničeno. To říká apoštol Pavel: není-li vzkříšení, není nic, marná je naděje, marná víra, marné je všechno, je to k ničemu. Vždycky to zavěsit na něco.

Tohle všechno tam je napodobeno. Napodobování v dějinách je strašně důležité. Celý *marxismus* je napodobenina křesťanství. To jste už určitě mnohokrát slyšeli, že celé schéma dějin, dějinné *filosofie* Marxovy, je prostě původně křesťanské, respektive židovské. To je prostě napodobenina, ne nadarmo.

--- (s2_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Co to je potom ten život v hříchu? No to jsou třídní boje. Co to je spasitel? Tam je jediná taková korektura, není jeden spasitel, ale je to celá třída, to je dělnická třída, proletariát, kterež je poslední třída, která už nechce vítězit tak, že ovládne, není koho ovládat. Jenom se zbaví těch ostatních, toho zbytku těch dalších tříd. A to je první třída, která už nechce vládnout, tedy vypuká ten skvělejší věk, nový věk, nový ráj. To už nebude prvobytně pospolná společnost, to už bude ten komunismus. V schématech, to je schéma židovsko-křesťanské. Proto je zcela na místě považovat marxismus za herezi. A tak jako se zabýváte herezemi v dějinách dogmat, tak musíte taky tam zařadit marxismus, to je také hereze. Křesťanská hereze.

Tedy je *Zarathustra* ještě živ. Život již nemá ceny. Všechno je jedno, všechno je marnost. To je situace lidí zoufalých, kteří ale nejsou docela zoufalí, poněvadž čekají. Čekají na *Zarathustru*. V tom se možná mýlejí a *Zarathustra* jim to také řekne. Tak jako mučedníkům Jan Křtitel řekl, že není on ten, kdo má přijít, že dokonce on není ani hoden zavázat stěvíce tomu, kdo přijít má. To je ta záležitost. Ale tady máme tu situaci zcela přesně. Všechno je marnost, leda že budeme žít se *Zarathustrou*. Proč nepřichází, jelikož tak

dávno ohlásil svůj příchod? Víte, to tam nepatří, to je míněno na Ježíše. Protože co Zarathustra dávno ohlásil, jak to mohl dávno ohlásit, to bylo nějakých pár let předtím nebo měsíců jenom? Co tam dávno ohlásil, že přijde znovu? Tam je to všechno jenom nějak zkráceno a je to jenom proto, to je jako na divadle, je to jenom proto uděláno, aby se to dalo nějak skloubit do jedné, poněvadž dějiny nemůžete předvést na divadle, na divadle musíte předvést jenom určité situace. A najednou tam máte: „Proč nepřichází, jenž tak dávno ohlásil svůj příchod?“ Tak se mnozí ptají. Pohltila ho samota, či máme snad my přijít k němu? To tam jasně nepatří, protože oni už přišli. Leda, že by se to vysvětlilo tak, že aby to takhle mohlo být, tak to králové, co dělali, než přišli. A že to je král, také není náhodné, neboť králové také podle evangelia přišli, aby se poklonili Ježíši čerstvě narozenému. Proto se tam mluví o králi. A teď král pokračuje: Teď se stává, že samota sama spukří. Samota sama spukří. To je strašně důležité slovo, které má filosofický dosah, který se vůbec už netýká této situace. Samota sama spukří.

Hejdánek: To si pamatujte. Jedna velká, dalo by se říct, já si myslím nejhlubší filosofická otázka, která kdy byla položena: Proč je spíše něco, než že by nebylo nic? To položila celá řada myslitelů. Takovým klasickým způsobem je to v monadologii, v Leibnizově *Principes de la nature et de la grâce fondés en raison*. A také je to v té knížce těsně před monadologií, co byla přeložena do češtiny. A opakuje to řada myslitelů po něm, zejména Schelling se tím zabývá, ale zejména také v našem století Heidegger, který má jednu přednášku celosemestrální, kde každou jednotlivou přednášku začíná touto otázkou a končí touto otázkou a ještě několikrát ji cituje uprostřed své přednášky. Myslím, že kdo se toho zúčastnil, že už do smrti tuto věc nemůže zapomenout, i kdyby chtěl.

Tato otázka je strašně důležitá, když jí dobře rozumíte, protože to není otázka, a když se dobře podíváte, jak je to v tom francouzském textu původním, v originálu, poněvadž Leibniz byl sice Němec, ale byl přesvědčen, že se v němčině nedá filosofovat, vystřídal dosti jazyků, a všechno filosofické kromě dopisů psal buď latinsky nebo francouzsky. Tak on tam užívá slova, které má zároveň význam důvod. Tedy, když se ptá „proč“ je vůbec něco, tak on se neptá po příčině. To mi nedovedeme, poněvadž kdyby řekl příčinu, příčinu, která způsobila, že je něco, no tak je tu otázka: a proč je ta příčina? To není správná odpověď. To ovšem takto se ptali ve středověku. A takhle se ptal už Aristoteles. Pojetí Aristotela boha, to filosofické pojetí boha jako první příčiny, nehybného hybatele a tak dále, to je na tomhle založeno, to je založeno na této falešné myšlence kauzality, že vždycky nějaká příčina má nějaký následek, ale má ještě nějakou svou příčinu, vůči níž ona je následkem. A takhle můžeme pořád postupovat zpátky a zpátky a teď Aristoteles říká: „Ale je nějaká poslední příčina, to nejde do nekonečna, je nějaká poslední příčina a tato poslední příčina je první příčina.“ A ta první příčina způsobila všechno další.

Takže vy nemůžete na Leibnizovu otázku odpovědět, co je příčinou toho, že vůbec něco jest, protože byste neodpověděli na to, proč je ta příčina. Tedy otázka je, jaký je důvod toho, proč něco je a ne aby bylo nic, aby byla nicota. A teď se podívejte v této souvislosti. Já na tuto už nějaký čas, nějakých několik let, nabízím na tuto velmi hlubokou otázku docela jednoduchou odpověď. Ta odpověď je: ten důvod je ten, že všechno se mění. Změňte své smýšlení. Ta otázka skrývá v pozadí metafyziku. Proč je vůbec něco spíš, než aby nebylo nic? Tam je zatím metafyzika, která dospěla k formulaci ve středověku velice precizně vyslovené, totiž *ex nihilo nihil*. Z ničeho nemůže nic vzniknout. A tím byl Bůh pasován na něco, na opak ničeho. Z ničeho nic, *ex nihilo nihil*. A to znamená, že Bůh je něco. A co je to něco? To je věc, to je skutečnost, to je jsoucno. A to je metafyzika. A to i v tom filosofickém významu. To, co je, je *fysis*. A my se ptáme po tom, co je *meta ta fysika*. Co je za tím, co jest. Z toho, co je za tím, co jest, děláme jsoucno zvláštní kvality. To je jsoucno, které nepatří do souboru soucen vnějšího světa. Proto je toto *meta*, za, nikoliv už nad, i když se to tak chápalo tehdy, že se špatně *meta* překládalo jako *super*, ačkoliv ve skutečnosti kdyby to mělo být *super*, tak by to muselo být nikoliv *metafyzika*, nýbrž muselo by to být *hyperfyzika*, neboť *meta* je za ve smyslu vedle, a nikoliv nad. Ale to jsou ty posuny, se kterými si teologové rádi hrají nebo hráli.

A na tu otázku Leibnizovu „proč vůbec je něco“, na to nemůžete odpovědět ničím, na co byste se mohli zeptat „proč je ale to“. Jestliže svět a vůbec věci jsou, protože je Bůh, a mělo by to být odpověď na

Leibnizovu otázku, tak je to odpověď velmi nedostatečná, neboť samozřejmě ten Bůh je něco. Leibniz se neptal, proč jsou jenom některá něca, nýbrž on se ptal, proč je vůbec něco. Čili v tomto smyslu, proč vůbec je Bůh jako něco, jako jsoucno. Čili nemůžete odpovědět tak, že chápete otázku jako otázku po příčině. Není to otázka po příčině, nýbrž otázka po důvodu.

A teď je otázka hned číslo dvě: zda to má být důvod pro někoho, kdo se postaral o to, aby svět byl nebo aby vůbec něco bylo, což spadá pod to první, anebo je to otázka, proč my máme mít za to, že je dostatečný důvod pro to, aby svět byl. Čili to je důvod pro nás, pro naše uvažování. Ne příčina, ale pro naše uvažování.

A v tu ránu jsme v té moderní době, o které se říká, že Descartes ji strhl do toho subjektivismu. Ten důvod je důvod pro nás, proč si myslet, proč něco je. No a tedy odpověď přiměřená není, že se poukáže k nějakému jsoucnu, na které by se eventuálně dala zase aplikovat ta otázka „proč vůbec je něco“, nýbrž je to otázka pro nás a my musíme odpovědět tak, abychom pochopili, že to jinak není možné, že tedy musí být tento svět, že musí být nějaké kde, musí být nějaké něco nebo nějaká něca.

Odpověď, kterou nabízejí na tuto otázku, je obvinění, že otázka byla formulována eventuálně chápána metafyzicky, a že je třeba tu metafyzičnost té otázky odbourat, nechat tu otázku bez té metafyziky. A potom, jestliže se zbavíme metafyziky, tak se zbavíme zejména jedné věci, totiž toho, co se nemění. Celá metafyzika spočívá v tom, že buď změna vůbec neexistuje, jak říká Parmenidés: nic nebylo, nic nebude, všechno je teď a neměnné, jedno celé kulaté a tak dále. Anebo sice některé věci se proměňují, ale to není žádná pořádná skutečnost, ta pravá skutečnost je neměnná – viz svět věčných idejí Platónových, podle kterých *demiurg* dělá jednotlivé pomíjivé věci. A ty pomíjivé věci buď vůbec nejsou uznány za skutečné, nebo jsou skutečnostmi druhého řádu.

My teď tím, že škrtneme metafyzičnost, tak musíme přiznat, že v tomto světě není nic, co by se neměnilo. A teď to tvrzení *ex nihilo nihil*, z ničeho nic, to je tvrzení metafyzické, které i když připustí změnu jakéhokoli typu, tak trvá na tom, že nic je neměnné. Že totiž když nic, tak nic zůstává ničem. My proti tomu, protože jsme proti metafyzice, i proti posledním zbytkům metafyziky, tak budeme říkat, že ani nic není neměnné. V tomto světě všechno se proměňuje. Jak se může proměnit nic? Jedině v něco. To znamená samozřejmě nic jest, ale okamžitě pomíjí a stává se něčím. Stejně tak jako něco se stává ničím a pomíjí, tak také nic pomíjí. Sama smrt pomíjí. To je přece součást evangelia. Smrt není nic. Smrt je smrtelné nic, které pomíjí. Netrvá, nevítězí. Smrt hyne se životem. Smrt je závislá na životě. Kde není života, není smrti. Co by ta smrt žrala? Smrt není vítězná. Smrt má tisíc důvodů, aby nežrala moc. Smrt má tisíc důvodů, aby mohla sama být smrtí, k tomu potřebuje život. Nemůže ten život zcela zlikvidovat. Takhle musíme rozumět funkci smrti. Smrt byla připravena o svůj osten. Kde je, smrti, osten tvůj? Vždyť jsi závislá na tom životě.

No a teď to byla malá exkurze. Teď se vrátíme k tomu textu. Teď se stává, říká, že samota sama zpuchří a rozlomí se jako hrob. To říká ten král, to není Zaratustra. To je zkušenost těch lidí, kteří řvali úzkostí. Tato úzkost prostě nevítězí. My jsme si říkali, že ta úzkost byla taková, že není dokonalá, není stoprocentní, ona má trochu naděje na svém dně. A ta naděje vehnala, přivedla ty lidi do té jeskyně, jinak by tam nebyli. Už to je jejich velké bohatství. A to znamená, my můžeme na tom bohatství stavět, a proto můžeme chápat, že to nemusí říkat Zaratustra, nýbrž že to může být závěr krále, který tam řval úzkostí spolu s ostatními. Zatím není docela jasné, proč ten král se nekoukal kolem sebe a nestal se silným, když viděl tolik řvoucích úzkostí. To tam je zatím vedle nechané. Ale říká jednu věc a ten král vlastně svým způsobem překonal tu svou úzkost, neboť říká, že teď se stává, že samota sama zpuchří. Samota – vlastně všichni úzkostně řvoucí lidé jsou každý sám pro sebe, jinak by jeden druhého posiloval. Že i ten král najednou jakoby rozpoznal, že má kolem sebe ty druhé a je na tom tak jako ten Zaratustra, aspoň v prvních krocích. On rozpoznal, že ta samota toho houfu řvoucích úzkostí, že ta samota zpuchří. Že ta samota není nicota, která pohltí i ten zbytek naděje, nýbrž že ta samota právě sama zpuchří a rozlomí se jako hrob, jenž se rozlomí a již neudrží svých mrtvol. Ta samota, to je jako něco smrt – tady máme ten obraz, hrob, mrtvola. To zase my dobře známe, nám to připomíná něco, co dobře známe z evangelií.

Odvalen jest kámen, nenalezena mrtvola, hrob už neudržel tu mrtvolu. To tam všechno máme.

Ted' se stává, ted' se stává – najednou můžeme rozumět, že to slovo ted', ted' – ano, stalo se a žije mezi námi. Ted' se stává, že samota sama zpuchří a rozlomí... Sama, nemusí přijít ani *Zarathustra*, stačí, když buď sami na to lidé přijdou, anebo když jim to *Zarathustra* řekne, ale nemusí on to dělat, stačí se podívat kolem sebe a člověk je najednou silnější, aby pomohl tomu, kdo je slabší.

Ted' se stává, že samota sama zpuchří a rozlomí se jako hrob, jenž se rozlomí a již neudrží svých mrtvol. Všude je zřít lidí zmrtvýchvstalých, všude je zřít lidí zmrtvýchvstalých. To jsou ti, kteří řvali úzkostí a nebyli tak úplně mrtví a rozpoznali bližního, který spolu řve úzkostí. Ted' kolem tvé hory, ó *Zarathustro*, stoupají, stoupají vlny, stoupají vlny. Ted' – nemusí být vždycky jsou takové přílivy náboženskosti, stoupají vlny. A byť i tvá výška byla sebevyšší, mnoho lidí k tobě pne. Již nebude dlouho na suchu tvůj člun.

To je vlastně výhrůžka. *Zarathustra* odešel na pustinu, odešel do té své sluje. A ted' k němu přicházejí, už má plnou sluj, už nebude mít skoro kde si lehnout. A ted' mu ještě král vyhrožuje: již nebude dlouho na suchu tvůj člun. To je zas obraz Noeho, Noeho, který se neutíkal před potopou, nýbrž kterého ta potopa dohání, aby ten člun, který je na suchu, začal plout. To je dobře nebo špatně? Tak najednou všechno je zpochybněno.

A ted' už budu končit. A že my, kdož si zoufáme, stále mluví král, že my, kdož si zoufáme, přišli jsme ted' do tvé sluje. Čili ne, že nebude dlouho trvat, aby tvůj člun se dostal na vodu, nýbrž my jsme ve tvé sluji, to znamená ta sluj jako člun je zatopena už těmi vlnami. To není člun, který plave, to je člun, který se potápí. A že my, kdož si zoufáme, přišli jsme ted' do tvé sluje. A v tomto potápějícím se člunu, kam dospěly ty vlny, a že si již nezoufáme. Zaplnili ten člun, nezávazní, i když přilákání. Člun se potápí a oni si již nezoufají. Toť ti jen zvěst a předzvěst, že lepší lidé jsou na cestě k tobě, říká král. Lepší lidé. Víte, v tom králi je, proto je to taky král, je tam trochu té zpupnosti. My, ostatně to říkal *Zarathustra*, tamto je *massa perditionis*, ale ti, co řvou úzkostí, to jsou ti bohatí. Ale oni začnou na to své bohatství být hrdí. Oni jsou pyšní: my jsme ti noví lidé, my jsme ti vyšší lidé, protože se již nezoufáme. Oni věří na *Zarathustru*. To je problém. Že je tu předzvěst, že lepší lidé jsou na cestě k tobě, nebo on sám je na cestě k tobě.

Poslední a ted' kdo? Nebo on sám je na cestě k tobě, v nás a s námi je na cestě k tobě – kdo? Poslední ten zbytek Boha mezi lidmi. Poslední ten zbytek Boha mezi lidmi. To je ten poslední zbytek přirozené religiozity. Poslední ten zbytek Boha mezi lidmi. To znamená všichni oni lidé velké touhy, velkého hnusu, velkého rozmrazení, všichni, kdož nechtějí žít, ledaže se zas naučí doufati. Ledaže se od tebe, ó *Zarathustro*, naučí doufati velkou nadějí.

A ten král najednou obrátil všechno vzhůru nohama a říká *Zarathustrovi*: vždyť my jsme ti, na které čekáš, my jsme ti noví lidé, my jsme, protože jsme řvali úzkostí a ted' už neřveme, už si nezoufáme, už si nezoufáme, protože s námi a mezi námi přichází k tobě ten poslední zbytek Boha. Poslední zbytek Boha. Najednou vidíte, najednou v základech té naděje, která tam někde v koutku zůstala při všem tom řvaní z úzkosti, tam je jakási, jakýsi kousek naděje a ta naděje spjata se zbytkem Boha, který zůstal mezi lidmi. Ani ten zbyteček naděje nemohl zůstat čistý, i ten zbyteček naděje je pošpiněn. Je pošpiněn tou přirozenou náboženskostí. Oni i z toho posledního kousíčku Boha, to už není žádný pořádný Bůh, a z toho posledního zbytečku toho Boha si udělají bůžka, udělají si z něj modličku. A už se zase cítí být těmi novými lidmi. Oni propadnou té vlně náboženskosti, která ted' zaplavuje dokonce tu jeskyni, a oni myslí, že ted' je to všechno v pořádku.

A na to tak pravil král, popravdě se chopil *Zarathustrovy* ruky, aby ji políbil. *Zarathustra* však zabránil jeho počtě a polekán ustoupil. Mlčky a náhle unikaje jako do velké dálky. Pomalu chodil však mezi svými hosty, pohled na ně jasnými zkoumajícíma očima a pravil: moji hosté, vyšší lidé, cítíte tu ironii, promluví s vámi po našem a zřetelně. Já v těchto horách nečekal na vás. Věru, vy všichni jste jistě vyšší lidé. Těšíte se ze všeho, jestliže jste lidé všelijak nábožní. Pro mne však nejste dost vysocí ani silní dost. Pro mne, to jest pro mne subjektivně? To jest pro ono neúprosné, co ve mně mlčí, co však nebude mlčet navěky. A třebaže ke mně patříte a mnozí a já k vám, já nejsem pomocníkův víc než vy, přece mi nejste pravou rukou.

Tak tím skončíme. Já mám dojem, že aspoň trošičku jste mohli nahlédnout, jak je třeba číst a chápat *Nietzscheho*. A omlouvám se, bylo to nepřipravené, omylem jsem vzal jinou knížku, než jsem měl, poněvadž jsem zase myslel někde jinde, myslel jsem na něco jiného, to už se mně teď bude stávat čím dál častěji. Takže to, co jsem dneska chtěl říct, vám řeknu příště. To bude daleko teoretičtější, ale udělal jsem z toho takové trochu kázáníčko, abych ukázal, jak se máte toho divného chlapíka číst, o kterém Rádl sice mluví velmi neuctivě, říká v *Útěše*, že to je nosorožec, podobně jako o *Kierkegaardovi*, ale na rozdíl od *Kierkegaarda* se Rádl velice zabýval *Nietzschem* a zejména ve svém mládí jím byl velice ovlivněn, takže Rádla dobře pochopit znamená poznat *Nietzscheho*, poněvadž Rádl něco důležitého z *Nietzscheho* vzal a nějaký ten zlatý kousek si odnesl, očistil a říká to zase pošpiněno svými slovy, pošpinil to svými slovy zase. Nikdo z nás to nedovede udržet úplně čisté. Takže příště pokračujeme.